

*Της φιλοξενίας μη επιλανθάνεσθε, διά ταύτης γαρ έλαθον τινες ξενίσαντες αγγέλους (Εβρ 13,2).
Στο τραπέζι και στον καναπέ της οικίας του π. Αποστόλου*

Λόγος επαινετικός για τον πατέρα Απόστολο Μαλαμούση

Αθανάσιος Βλέτσης, Μόναχο

A. Η γνωριμία: εν αρχή ήν η φιλοξενία

Ήταν καλοκαίρι του 1975, αρχές Ιουλίου, ένα ζεστό και υγρό μεσημεριανό, στο σιδηροδρομικό σταθμό του Mannheim, μια πόλη στο κέντρο της Γερμανίας: στην έξοδο του σταθμού περιμένει ένας νέος ορθόδοξος ιερέας (μπορούσε να τον αναγνωρίσεις από το ράσο του) για να παραλάβει τρεις ταξιδιώτες: έναν γεροντότερο κληρικό από τη Θεσσαλονίκη, έναν πανεπιστημακό βοηθό, και έναν νεαρό φοιτητή θεολογίας. Η υποδοχή ζεστή, εγκάρδια σαν να γνωριζόντουσαν από χρόνια κι ας συναντιότουσαν πρώτη φορά. Πρώτος σταθμός το σπίτι του ιερέα, ένα απλό μικρό διαμέρισμα σε κάποια γωνιά της πόλης του Ludwigshafen, από την άλλη μεριά του ποταμού Ρήνου. Η πρεσβυτέρα με την ίδια οικειότητα και αρχοντιά θα υποδεχθεί κι αυτή τους άγνωστους και σ' αυτήν επισκέπτες, οδηγώντας τους στο καθιστικό, να ξαποστάσουν στον καναπέ με ένα ούζο, να γνωριστούν. Θα ακολουθούσε το γεύμα και η αβραμαϊά φιλοξενία θα συνεχιζόταν με προσκύνημα στον Ελληνόρθοδοξο Ναό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, ένα υπόγειο παρεκκλήσι ενός καθολικού Ναού, και με περιήγηση στην πόλη του και στα περίχωρά της. Έτσι γνώρισα τον π. Απόστολο, ως νεαρός φοιτητής τότε στη θεολογική σχολή του ΑΠΘ, στην πρώτη μου επίσκεψη στη Γερμανία. Για όσους έχουν ταξιδέψει ή ζήσει στην αλλοδαπή, καταλαβαίνουν ίσως τί σημαίνει ξένος παντελώς σε ένα τόπο να γίνεσαι δεκτός από κάποιον που ανήκει στον τόπο αυτό: η ξένη γη είχε γίνει κιόλας δική μου στην πρώτη αυτή επίσκεψή μου στη Γερμανία.

Τα όσα λίγα ο περιορισμένος χρόνος θα μου επιτρέψει στη συνέχεια να εκθέσω για το πρόσωπο, το οποίο τιμά η γενέτειρα Μητρόπολή του, δεν είναι αποκύημα φαντασίας, ούτε προϊόν αναζήτησης σε βιβλιογραφίες ή στο ίντερνετ. Είναι η ψηλαφητή εμπειρία των όσων είχα την ευκαιρία ο ίδιος να γνωρίσω, παρακολουθώντας από κοντά τα βήματα και το έργο της ευλογημένης οικογένειας του π. Αποστόλου στα 41 χρόνια που πέρασαν από την πρώτη μας τότε συνάντηση. Ο κίνδυνος είναι μεγάλος να εκτραπώ σε προσωπικές εξιστορήσεις και η συγκινησιακή φόρτιση δυσκολεύει έτι μάλλον το έργο που μου ανατέθηκε, και στο σημείο αυτό θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη κ. Ιγνάτιο για την εμπιστοσύνη να αναθέσει στην ελαχιστότητά μου αυτή την προσλαλιά: θα προσπαθήσω ωστόσο να βάλλω ως άξονες στην περιήγησή μου τα πράγματα και φυσικά τον τρόπο που τα διακόνησε ο π. Απόστολος και έτσι μέσα από τα πράγματα να φανεί το τιμώμενο πρόσωπο, αφού βέβαια πίσω από ένα έργο σπουδαίο, κρύβεται πάντα ένα σπουδαίο πρόσωπο. «Περί πραγμάτων ημίν ο αγών και ου περί ονομάτων ζυγομαχήσωμεν», μας μάθανε οι πατέρες αυτού του τόπου (Γρηγόριος ο Θεολόγος). Είναι άλλωστε περίπου τα ίδια πράγματα με τα οποία έχει καταπιαστεί και το συμπόσιο που παρακολουθήσαμε: η πολιτική, η οικονομία, η θρησκεία και η τέχνη, ανάμεσα στις δύο χώρες Ελλάδα και Γερμανία. Ίσως φανεί μέσα από την εξιστόρηση πώς ένας απλός κληρικός, που έχει ξεκινήσει από τα μαγευτικά, πλην όμως φτωχικά πριν από 50 και πλέον χρόνια χωριά του Πηλίου, κατάφερε τόσα, ώστε να θεωρείται ο οiwνεί γενικός πρέσβης της πρώτης πατρίδος του στη χώρα που έγινε η δεύτερη πατρίδα του, ο άνθρωπος που θα μπορέσει όχι μόνο να συναλάσσεται αλλά και να φέρει κοντά πολιτικούς, εκκλησιαστικούς, πολιτιστικούς κύκλους στο πιο ανώτερο σκαλοπάτι της εκπροσώπησης όλων αυτών των φορέων. Ποιος είναι στα αλήθεια ο π. Απόστολος που μπορεί να αγκαλιάζει την καγκελάρια Μέρκελ, να συνομιλεί με τον Πάπα και Πατριάρχες και λοιπούς εκκλησιαστικούς και κρατικούς αξιωματούχους με την ίδια άνεση και οικειότητα που συναναστρέφεται με τον πιο απλό πιστό της ενορίας του; Πώς κατάφερε να τιμηθεί με τις ύψιστες δημόσιες τιμές, ιδιαίτερα μάλιστα στη δεύτερη πατρίδα του, τη Γερμανία; Θα προσπαθήσω να δείξω πώς μέσα από την μεγάλη αρετή της φιλοξενίας, με την οποία ξεκίνησα την αφήγησή μου, και της οποίας ζηλωτής υπάρχει το ζεύγος Μαλαμούση, ο π. Απόστολος και η πρεσβυτέρα Αθανασία, μπορεί να διακονηθεί ο διάλογος μεταξύ ανθρώπων, και ο διάλογος μεταξύ κρατών – και βέβαια αυτό που ενδιαφέρει τη σύναξή μας απόψε, ο διάλογος Εκκλησιών και πολιτισμών και κοινωνιών, πολλές φορές τόσο διαφορετικών μεταξύ τους.

B. Έξοδος: Ιδού εγώ Κύριε!

Τα παιδικά χρόνια του τιμώμενου προσώπου δεν θα τα περιγράψω εγώ, αφού και δεν θα μπορούσα, ως κάποια χρόνια νεώτερός του, να έχω άμεση εμπειρία. Φαίνεται όμως ότι ο σπόρος της ιερατικής κλήσης είχε σπαρεί από νωρίς στο νεαρό Γεώργιο (το κατά κόσμο όνομά του), την

ευσέβεια στα θεία την πήρε, μέσα βέβαια και από την απλοϊκότητα της παραδοσιακής κατά βάση αγροτικής ζωής του χωριού του, ήδη από το πατρικό σπίτι: την ευλαβική του μητέρα, τη γιαγιά την Όλγα, η οποία άφησε τον κόσμο αυτό αφού πάτησε και το εκαστό έτος της ηλικίας της, είχα τη χαρά να γνωρίσω από κοντά: θυμάμαι με πόση αφοσίωση και ευλάβεια παρακολουθούσε τη θ.Λειτουργία, από την αρχή (από το «Ευλογητός») μέχρι που άφησε τον κόσμο αυτό. Αφήνοντας ο Γεώργιος μετά το Δημοτικό το πανέμορφο αλλά μικρό Μούρσει, που δεν έχει Γυμνάσιο, θα περάσει από το Βόλο για να φοιτήσει τις πρώτες γυμνασιακές τάξεις, οικότροφος στο σπίτι της αδελφής του Ευανθίας. Το σχέδιο του Θεού θα τον καλέσει όμως νωρίς στην πρώτη έξοδο από την γη των προγόνων του. Στην ιερατική σχολή της Μονής της Αγίας Αναστασίας, λίγο έξω από τη Θεσσαλονίκη, θα τελειώσει με επιτυχία τις γυμνασιακές του σπουδές, αλλά και ουσιαστικά θα βάλει μέσα από την καθημερινή λειτουργική ζωή του Μοναστηριού γερές βάσεις για την εκκλησιαστική παιδεία αλλά και όχι μόνο γι αυτήν: κι εδώ πρέπει να μνημονεύσουμε το γέροντά του στη Σχολή, τον μετέπειτα Μητροπολίτη Ρόδου, μακαριστό σήμερα Απόστολο (Απόστολος Διμελής, 1963-1985 Ηγούμενος αγ. Αναστασίας, 1988-2004 Μητροπολίτης Ρόδου, εκοιμήθη το 2010), του οποίου και το όνομα πήρε στην χειροτονία του): την ιερατική του κλήση θέλει να πορευθεί μέσα από τον έγγαμο βίο. Η κόρη του αρχοντάρη του Μοναστηριού, του αείμνηστου κυρ-Παναγιώτη Ζαχαράκη, φαίνεται ότι έχει κερδίσει ήδη από τα χρόνια αυτά εξίσου την καρδιά του νεαρού τότε μαθητού. Θα ακολουθήσουν όμως πρώτα οι πανεπιστημιακές σπουδές στη Θεολογική Αθηνών από την οποία θα αποφοιτήσει με επιτυχία το έτος 1972. Και τότε μόνο θα ζητήσει εις γάμου κοινωνία την νεαρή κόρη του κυρ-Παναγιώτη, την Αθανασία, που την ίδια χρονιά, το 1972, τέλειωνε το Λύκειο. Η Αθανασία ξέρει και θα συμφωνήσει από την αρχή στην ιερατική κλήση του μελλοντικού συζύγου της. Συγκατανεύει στην επιθυμία του άνδρα της για να αφήσουν την πατρίδα τους για τα ξένα. Ο σπόρος αυτής της μεγάλης εξόδου έχει φυτρώσει πια για τα καλά στη σκέψη του Γεωργίου: στην αρχή θέλει να ακολουθήσει το παράδειγμα του σπουδαίου γιατρού και ιεραποστόλου Άλμπερτ Σβάιτσερ, τον οποίο μαθητής ακόμη ο Γεώργιος θα γνωρίσει και θα αγαπήσει μέσα από τα διαβάσματά του. Ο δρόμος για την Αφρική (όπου η δράση του μεγάλου γιατρού) δεν θα ανοίξει όμως για το νεαρό ζεύγος, ούτε επίσης για την Αυστραλία θα οικονομηθούν τα πράγματα, παρόλες τις προσκλήσεις και παροτρύνσεις οικείου ιεράρχου. Ο Θεός έχει άλλα σχέδια με το νεαρό ζευγάρι: κι έτσι θα βρεθούν το φθινόπωρο του 1972, μετά το γάμο τους που έγινε στις 30 Ιουνίου του ίδιου έτους, στη Γερμανία. Επιθυμία και των δύο είναι καταρχήν να σπουδάσουν: η νεαρή απόφοιτος του Λυκείου να αρχίσει πανεπιστημιακές σπουδές, ο νεαρός απόφοιτος της θεολογικής μεταπτυχιακές σπουδές. Έχουν όμως παράλληλα και τη σύσταση για τον οικείο ποιμενάρχη στην Γερμανία, τον αείμνηστο Μητροπολίτη Ειρηναίο Γαλανάκη, να χειροτονήσει τον νεαρό Γεώργιο, κάτι που δεν θα είναι εξαιρετικά μοιραίο. Το νεαρό ζευγάρι πρέπει να ασκηθεί στην υπομονή και σε άλλες εργασίες για να τα βγάλει πέρα τους πρώτους πολύ δύσκολους μήνες στη ξένη χώρα, με πρώτο σταθμό το Αννόβερο. Η υπομονή τους θα ανταμειφθεί από το Μητροπολίτη Ειρηναίο μετά από μισό περίπου χρόνο: Την Πρωτοχρονιά του 1973 ο νεοχειροτονηθείς Απόστολος λειτουργεί ήδη στην πρώτη του ενορία, τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου στο Ludwigshafen.

Όποιος δεν είχε βρεθεί στις πρώτες δεκαετίες της μετανάστευσης του '60 και του '70 στη Γερμανία δεν μπορεί να καταλάβει τον πολυποίκιλο, πολυσχιδή αγώνα και τα προβλήματα με τα οποία είχαν να παλέψουν οι οικονομικοί μετανάστες εκείνων των χρόνων (για να χρησιμοποιήσω αναλογικά μια σημερινή ορολογία). Τους λείπουν στην αρχή τα πάντα: από τα ίδια τους τα παιδιά και τους συγγενείς που άφησαν στην πατρίδα, ξενιτευόμενοι για ένα κομμάτι ψωμί, μέχρι τη γνώση της γλώσσας και (έτσι) την έλλειψη επικοινωνίας, κατανόησης και θαλπωρής στη νέα γη. Η Εκκλησία αναλαμβάνει και εκ των πραγμάτων το ρόλο, να καλύψει όσα κενά παραπάνω μπορεί, πάνω από όλα όμως να δώσει στους ανθρώπους την ελπίδα ότι ο Θεός δεν τους έχει εγκαταλείψει, αλλά ότι τους αγαπά και προστατεύει ως παιδιά του. Παράλληλα όμως η κάθε ενορία έχει να οικοδομήσει τα του οίκου της: από ένα ευκτήριο οίκο, ο οποίος πρέπει πρώτα να βρεθεί, στην αρχή ένας μικρός ναός ή και κάποια αίθουσα, δωρισμένα από τις αδελφές Εκκλησίες των άλλων δογμάτων, μετά ο χώρος αυτός να είναι κατάλληλος για την τέλεση της λατρείας, δηλ. να καλλωπισθεί σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση, και βέβαια να λειτουργήσει: με την ευρύτερη έννοια της λέξης: με επιτρόπους, με ψάλτες, με το διακονικό, ποιμαντικό, παιδευτικό και ψυχοπαιδαγωγικό του έργο, δηλ. με αυτό που η θεολογία αποκάλεσε «η λειτουργία μετά τη λειτουργία». Ο ιερέας λειτουργεί σε πολυποίκιλους ρόλους παράλληλα: ως λειτουργός του Υψίστου στο θυσιαστήριο, ως κοινωνικός λειτουργός και μεταφραστής στις αρχές της τοπικής κοινωνίας, ως παιδαγωγός αλλά και συνάμα συνοδοιπόρος όλων των ξεστρατημένων. Δεν θα ξεχάσω την ιδιαίτερη φροντίδα του για τους φοιτητές, στο γειτονικό μεγάλο πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης (όπου είχα την ευκαιρία να φοιτήσω εκείνα τα χρόνια): με την αγάπη της πρεσβυτέρας του, που συνοδεύει συχνά τον νεαρό λευίτη, έχοντας στις αποσκευές της πάντα τα τάπερ με σπιτικά γλυκίσματα, πίτες και ό,τι άλλο από

τα καλούδια ξέρει να ετοιμάσει η καρδιά ενός αρχοντάρη: ήξεραν άλλωστε κι οι δύο τους να θέτουν σε δεύτερη μοίρα την προσωπική τους ανέλιξη. Το όνειρο της νεαρής πρεσβυτέρας για σπουδές, όπως και η έφεση του νεαρού ιερέα για μεταπτυχιακά βρήκαν άλλη έκφραση και επενδύθηκαν με τρόπο άριστο, ώστε να μπορέσουν άλλοι να ονειρεύονται...(δίνοντας καρπούς εκατονταπλασίονας, όπως θα φανεί στη συνέχεια, πρβλ. Μθ 19,29). Με αυτή, λοιπόν, την αγάπη που περνά πάντα και μέσα από το στομάχι (νηστικό αρκούδι που λέει κι ο λαός μας...θα αφήσω όμως το λόγο για τα ατέλειωτα τραπεζώματα για τη συνέχεια), αναζητά τη συζήτηση, δέχεται την αμφισβήτηση, προκαλεί το διάλογο, ανέχεται τον αντίλογο, προσκαλεί σε ανοικτές συζητήσεις, παρέχει χώρο στην ενορία του ανοικτά και απροκάλυπτα για να εκτεθούν οι γνώμες: το έργο διαφόρων ακαδημιών σε ένα «πακέτο», στο εργαστήριο της ενορίας.

Σε πολλές περιπτώσεις στη Γερμανία το έργο αυτό επικουρήθηκε από τη δραστηριοποίηση πολλών συμπατριωτών σε συλλόγους και κοινότητες, δεν ήταν λίγες οι φορές, όμως, που σύλλογοι και κοινότητες για λόγους πολιτικής ιδεολογίας (που εντάθηκαν και συνεχίστηκαν και μετά τη διάρρηξη της δικτατορίας, μετά δηλ. το 1974) αντιμάχονταν το έργο της Εκκλησίας, ως ιδεολογικό της αντίπαλο. Ο π. Απόστολος κατάφερε να κερδίσει την εμπιστοσύνη και αυτών των πολιτικών κύκλων, ώστε η Εκκλησία να μπορεί να παίξει ρόλο γεφυροποιού σε κάθε κατεύθυνση, και στην πολιτική. Σε κάθε περίπτωση όμως η επιτελική σύλληψη και βέβαια η στρατηγική εκτέλεση του πολυσύνθετου εγχειρήματος είναι έργο ελαχίστων, πρωτοπόρων, και πολύ συχνά έργο ενός, τολμηρού οραματιστή. «Επιλείπει με διηγούμενον ο χρόνος» (Εβρ 11,32) τις άπειρες ώρες που έπρεπε να δαπανηθούν για όλα αυτά και άλλα τόσα τέτοια, για να «πολιτεύεται η ζωή», και μάλιστα σε μια ακτίνα δράσης που πλησίαζε και σε μερικές περιοχές ξεπερνούσε τα 250 χιλιόμετρα: ο πατήρ Απόστολος αποτελεί, και αυτό πανθομολογείται στη Γερμανία, το παράδειγμα του πιο σφαιρικού, πολυσύνθετου και συνάμα απόλυτα επιτυχημένου συνταιριάσματος των ποικίλων ρόλων που πρέπει να αναληφθούν στη νέα χώρα, ώστε οι ξεριζωμένοι από τις εστίες τους άνθρωποι να χτίσουν την καινούργια τους ζωή αρμονικά με την πλειοψηφούσα κοινωνία και έτσι να μπορέσουν να νοιώσουν την ξένη γη και δική τους: είναι άλλωστε η χώρα στην οποία θα γεννηθούν και θα μεγαλώσουν τα παιδιά τους και θα δημιουργήσουν τις βάσεις για τη δική τους ιδιαίτερη παρουσία, προβάλλοντας και τις αξίες και ιδανικά του δικού τους πολιτισμού και βέβαια πάνω από όλα να νοιώσουν ότι ο Θεός δεν τους έχει εγκαταλείψει: η πίστη, η χριστιανική πίστη, γίνεται έτσι η καλύτερη επένδυση για ψυχή και σώμα, αφού μπορεί να συμβάλει να χτίσει ο άνθρωπος το δικό του πνευματικό χαρακτήρα, και συνάμα έτσι να προχωρήσει χτίζοντας τις πολυποίκιλες σχέσεις μέσα στην κοινωνία που τον περιβάλλει και η οποία είναι τόσο δύσκολη, γιατί για τους περισσότερους είναι καταρχήν άγνωστη, δυσκολονόητη. Ο π. Απόστολος αντιλαμβάνεται τον τεράστιο ρόλο που έχει να παίξει η Εκκλησία ως γεφυροποιός λαών και πολιτισμών: αναζητεί καταρχήν την αρμονική συνύπαρξη με τις γειτνιάζουσες ενορίες των άλλων χριστιανικών εκκλησιών οι οποίες και βοηθούν πολυποίκιλα το σπουδαίο έργο που μπορούν να το δουν με τα μάτια τους: να επικουρούν δαψιλά οι γηγενείς ώστε να στήσουν οι μετανάστες τις δικές τους εστίες, και τις πνευματικές, θρησκευτικές εστίες. Μέσα από τις στοχευμένες επαφές με εφημερίους άλλων εκκλησιών, καθολικών και ευαγγελικών, (παράλληλα εννοείται στις επαφές με πλήθος όσων κρατικών υπηρεσιών) δεν θα διστάσει να χτυπήσει και την πόρτα των προϊσταμένων τους εκκλησιαστικών αρχών: απλώς πρεσβύτερος αυτός θα αναζητήσει ο ίδιος πρώτα, άμεσα και προσωπικά να συνάψει σχέσεις με τις εκκλησιαστικές αρχές των άλλων μεγάλων εκκλησιών. Μια τέτοια αναζήτηση θα τον φέρει στην πόρτα του καθολικού επισκόπου της περιοχής, που εδρεύει στην πόλη του Speyer, τον Friedrich Wetter. Η γνωριμία αυτή, καταρχήν τελείως τυχαία και αυθόρμητη θα αποδειχθεί στη συνέχεια πόσα βαθιά ριζωμένη ήταν στο σχέδιο του Θεού. Οι δύο άνδρες, ο νεαρός ελληνορθόδοξος ιερέας και ο καταξιωμένος επίσκοπος μιας ιστορικής καθολικής επισκοπής (ο οποίος προηγούμενα είχε διατελέσει και πανεπιστημιακός καθηγητής) θα συνδεθούν με δεσμό ειλικρινούς προσωπικής φιλίας και εκατέρωθεν αφοσίωσης. Ο καθολικός επίσκοπος θα γίνει ένα μέλος της οικογένειας Μαλαμούση, ένας δεσμός που ακόμη καλά κρατεί και έδωσε τόσους καρπούς μέσα στην Εκκλησία. Μέσα από τις στερεές σχέσεις αλληλοεκτίμησης και εμπιστοσύνης ο επίσκοπος Wetter θα βοηθήσει πλουσιοπάροχα το έργο του Ελληνορθόδοξου Ιερέα στο Ludwigshafen. Ανάμεσα στα άλλα θα παραχωρήσει προς χρήση μια ευρύχωρη μονοκατοικία, ώστε ο ιερέας να στεγάσει την οικογένειά του, που μεγάλωνε με τα τέσσερα κορίτσια τους. Η κατοικία αυτή όμως ήταν πολλαπλά και το κέντρο (μετά το ναό), όπου κτυπούσε η καρδιά της ενορίας: πόσοι άνθρωποι πέρασαν και γεύτηκαν την αγάπη της οικογενείας Μαλαμούση δεν μετρούνται: γνωστοί και άγνωστοι, ενορίτες που έχουν πολυποίκιλες ανάγκες, αλλά και από την πατρίδα πάμπολλοι, που πολλές φορές έρχονταν για συνέχιση ιατρικής θεραπείας, και πολλοί άλλοι που αναζητούσαν εργασία ή κατοικία (και ό,τι άλλο σε «βάσανα και καϊμούς» μπορεί να βάλει ο νους του ανθρώπου): όλοι αυτοί θα καθήσουν στον καναπέ του σπιτιού, να πουν τον πόνο τους σε

μα, πολλές φορές, ανοικτού τύπου εξομολόγηση, αλλά και να γνωριστούν, να κοινωνήσουν την αγάπη του Θεού, της οποίας διάκονος απλόχερα γίνεται ο π. Απόστολος με την πρεσβυτέρα του. Και βέβαια η διακονία δεν τελειώνει στον καναπέ, αφού στη συνέχεια έπρεπε να τρέξει μαζί τους ο ιερέας και η πρεσβυτέρα του από κοντά: να μεταφράσουν σε υπηρεσίες για την τακτοποίηση σοβαρών εκκρεμοτήτων (αφού οι ίδιοι έμαθαν πρώτα να χειρίζονται καλά τη γερμανική), να συνοδεύσουν σε ιατρικές εξετάσεις παρηγορώντας συνάμα τον ανθρώπινο πόνο, κτλ. κτλ.. Αν ο Φρόντ ήξερε πόσες χρήσεις μπορεί να έχει ένας καναπές, ιδικά μέσα σε ένα παπαδόσπιτο, σαν αυτό του π. Αποστόλου, θα επεξέτεινε ή ίσως και διόρθωνε τη θεωρία της ψυχοθεραπείας του. Γιατί η ψυχοθεραπεία που προσφέρεται στον καναπέ του π. Αποστόλου είναι πολύ διαφορετική, πολύ πιο σύνθετη, που αναπαύει σώμα και ψυχή, τον νου και την καρδιά και οικοδομεί συνάμα αληθινή κοινωνία προσώπων και όχι μεμονωμένων ατομικότητων. Ναι, σε αγγέλους ειρήνης, και κοινωνίας μεταμορφώνει η φιλόξενη αυτή προσφορά αγάπης στην οικία του ταπεινού λευίτη, για να επεκτείνω κάπως το βιβλικό ρητό (που έθεσα ως τίτλο αυτού του λόγου). Φαίνεται όμως ότι και οι άνθρωποι, οι οποίοι διηγούνται την φιλοξενία που γεύτηκαν γίνονται άλλοι βιβλικοί άγγελοι, επαγγελλόμενοι μια νέα γέννηση, όπως τότε με την επίσκεψη των αγγέλων στην οικία του Αβραάμ αναγγέλθηκε η γέννηση του Ισαάκ (και μέσα από αυτόν η ευλογία του Θεού στον λαό του Ισραήλ). Οι άγγελοι αυτοί δείχνουν ωστόσο τώρα το δρόμο της εξόδου, αφού η φήμη εξαπλώνεται γρήγορα: ο Θεός καλεί τον ιερέα του να αφήσει τα όσα από την αρχή έκτισε στην ευλογημένη ενορία που αρχικά του εμπιστεύθηκε, για να τον βάλει να διακονήσει μια άλλη πολύ μεγαλύτερη ενορία στο Μόναχο. Ένας ορθόδοξος ιερέας έχει συνάψει με τους πιστούς του στην ενορία του δεσμό αιώνιο όχι εφήμερο, δεν αλλάζουν οι ιερείς στην ορθόδοξη παράδοση ενορίες (χωρίς ιδιαίτερα αποχρώντα λόγο). Κι όμως, όπως ο Αβραάμ δεν αρνήθηκε τη φωνή του Θεού, και ανταποκρίθηκε με εμπιστοσύνη να αφήσει τη γή του, για να εγκατασταθεί σε νέα χώρα που θα έδινε ο Θεός, αλλά και στη συνέχεια υπήκουσε και στο φοβερό κάλεσμα του Θεού που τον προκάλεσε (δοκιμάζοντάς τον) τον ίδιο του τον υιό να θυσιάσει, έτσι ο π. Απόστολος θα υπακούσει στο κάλεσμα του Θεού, που του απευθύνεται μέσα από την κλήση των επισκόπων του, του Μητροπολίτου Γερμανίας Αυγουστίνου, και του επισκόπου Θερμών Δημητρίου, ο οποίος ήταν τότε ο αρχιερατικός επίτροπος στη Βαυαρία και θα δεχθεί έστω με βαριά καρδιά να αφήσει την πρώτη του ενορία, και να μετοικήσει στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας.

Άλλωστε η υπακοή στον Μητροπολίτη του, και μέσω αυτού στην Εκκλησία ήταν για τον π. Απόστολο κανόνας ζωής: το παράδειγμα του αεικίνητου, δραστήριου και πολυσχιδούς ποιμενάρχου του έδινε πάντα έμπνευση για τους δικούς του αγώνες. Κι ας είχε αυτός, έγγαμος όντας, στην πλάτη του και πολυμελή οικογένεια. Πού θα έβρισκε τώρα στο πολυπληθές Μόναχο το όμορφο και μεγάλο σπίτι που είχε στο Ludwigshafen για να στεγάσει την οικογένειά του; Είχα γίνει τότε, ως ψάλτης στην ενορία του Ludwigshafen, κοινωνός αυτής της αγωνίας, για το πώς θα άφηνε την ενορία του και όλα όσα σε 10 χρόνια αγών με τόσο κόπο είχε οικοδομήσει. Θυμάμαι ότι στο νεανικό μου ζηλωτισμό τον παρότρυνα να ζητήσει τουλάχιστο ένα σπίτι να του βρει η Εκκλησία, ώστε να μη πρέπει να ξεκινήσει από την αρχή. Μπορεί όμως κάποιος να βάλει προϋποθέσεις στην αγάπη; Κι η αγάπη του π. Αποστόλου για την Εκκλησία ήταν απεριόριστη. Όλα τα άλλα θα έρχονταν μετά, θα τα οικονομούσε ο Θεός, όπως ακράδαντα πίστευε. Άλλωστε είχε ζηλώσει το παράδειγμα του Αβραάμ ήδη από τα νεανικά του χρόνια, όπως ο ίδιος είχε εξομολογηθεί σε ανύποπτο χρόνο: «Ιδού εγώ», Κύριε! (Γεν 22,1).

Γ. Μόναχο: η νέα γη της Επαγγελίας

Ήταν 35 ετών ο π. Απόστολος όταν εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στο Μόναχο. Η εκκλησία στο πρόσωπο των επισκόπων που προανέφερα διείδε ότι τα πολυποίκιλα ταλέντα του νεαρού ιερέα ήταν τόσο απαραίτητα στην μεγάλη πρωτεύουσα του νότου της Γερμανίας, όπου είχε κενωθεί ιερατική θέση και όπου ήταν ήδη εν εξελίξει ένας ατέλειωτος δικαστικός αγώνας για την επανένταξη της Εκκλησίας του Σωτήρος από τον παλαιοημερολογητισμό στην χρήση της Ι. Μητροπόλεως Γερμανίας. Προσπαθώ επιγραμματικά να τονίσω τα σπουδαιότερα: Ήταν λειτουργός του θυσιαστηρίου άριστος, μυσταγωγικός συνάμα και διαχυτικός στο εκκλησιασμό του, ποιμένας των ψυχών διακριτικός, ώστε να αναπαύει όλους όσους προσέτρεχαν στο πετραχήλι του, για εξομολόγηση και για ποικίλες όσες άλλες ανάγκες, δάσκαλος αγαπητός στο σχολείο, όπου για χρόνια θα διδάσκει τα θρησκευτικά, οργανωτικός νους στο στήσιμο μιας ενορίας (ώστε να επιλέγει ως συνεργάτες του ανθρώπους έτοιμους να θυσιάσουν για το έργο της Εκκλησίας) και επιτελικός σχεδιαστής, ώστε να ολοκληρώνει πολυσύνθετα έργα (Salvatorkirche) και να αρχίζει με θάρρος καινούργια (κτίσιμο του Ναού των αγίων Πάντων), κοινωνικότατος στις δημόσιες σχέσεις του, ώστε να μπορεί να κτυπήσει αναρίθμητες πόρτες προϊσταμένων αρχών, αρωγός ερχόμενος στις ανάγκες του ποιμνίου του, και παράλληλα οραματιστής καινοτόμων βημάτων (θα αναφερθούν

αμέσως μερικά), ώστε να σμιλεύονται αρμονικά οι σχέσεις τόσων διαφορετικών μεταξύ τους ανθρώπων και ιδρυμάτων, κι ωστόσο για όλα αυτά ρεαλιστής στην αντίληψη των όσων άμεσα και επιτακτικά πρέπει να γίνουν για το καλό των ανθρώπων και των θεσμών που διακονεί, και βέβαια (last but not least) αφοσιωμένος οικογενειάρχης μιας ευλογημένης οικογένειας. Γι' αυτήν ωστόσο μεριμνούσε περισσότερο μαζί με την αφοσιωμένη πρεσβυτέρα ο καλός Θεός, αφού τα πολυποίκιλα καθήκοντα του πολυάσχολου εφημερίου δεν του αφήνουν το χρόνο που θα ήθελε να της αφιερώσει. Και όπως φάνηκε στη συνέχεια η μέριμνα του Θεού είναι ανώτερη από όλες τις ανθρώπινες φροντίδες, όταν βέβαια ο άνθρωπος συνεργών αφήσει τη ζωή του στα χέρια Του. Το σπίτι πάντως που θα μπορούσε κάπως καλύτερα να χωρέσει και να αναπαύσει τη μεγάλη οικογένεια του π. Αποστόλου, (κοντά στα τέσσερα κορίτσια του ζει στο σπίτι και η μητέρα του) θα ρθει, έστω και με καθυστέρηση 13 χρόνων, με το κτίσιμο του νέου Ι. Ναού των αγ. Πάντων και μαζί με αυτόν της κατοικίας των ιερέων. Ωστόσο το έργο αυτό (της ανέγερσης του περικαλλούς Ι. Ναού των αγίων Πάντων) δεν είναι το μοναδικό, αφού παράλληλα έπρεπε να φροντιστεί ποικιλοτρόπως και ο ιστορικός Ναός του Σωτήρος, τον οποίο από το 1828 είχε αφήσει στη χρήση της Ελληνικής κοινότητας ο Βαυαρός Βασιλιάς Λουδοβίκος ο Α', ο πατέρας του Όθωνα, του πρώτου Βασιλέα στην Ελλάδα: και η φροντίδα αυτή πρακτικά τουλάχιστο ισοδυναμεί με το κτίσιμο άλλων δύο Ναών, όπως αμέσως θα εξηγήσω. Η Βαυαρία είναι άλλωστε πολύ μεγάλο κρατίδιο στη Γερμανία: έχει πληθυσμό όσο η Ελλάδα και κάτι περισσότερο και ο π. Απόστολος θα έχει στη συνέχεια και την ευθύνη, ως αρχιερατικός επίτροπος για το κρατίδιο αυτό, να αντιπροσωπεύει στην πρωτεύουσά της, το Μόναχο, σε ποικίλους όσους επίσημους φορείς την Ελληνική Ορθόδοξη Μητρόπολη και την Ορθοδοξία γενικότερα, αλλά και βέβαια παράλληλα ως Έλληνας και τον Ελληνισμό.

Θα προσπαθήσω, λοιπόν, σχεδόν επιγραμματικά να απαριθμήσω τα (κατά τη γνώμη μου) σπουδαιότερα έργα (τα «πράγματα», όπως αναφέραμε στον πρόλογο) της 30ετούς διακονίας του π. Αποστόλου στο Μόναχο, από το 1982 μέχρι το 2012, οπότε και παρέδωσε το έργο του τακτικού εφημερίου στους διαδόχους του.

1. Salvatorkirche, ανάγνωσμα πρώτο: Ο π. Απόστολος θα αναλάβει μόνος να φέρει εις πέρας τον επίπονο και μακρόχρονο δικαστικό αγώνα (κράτησε σχεδόν τριάντα χρόνια από το 1977 ως το 2007), ώστε η Εκκλησία να επανέλθει στην κανονική χρήση της στην Ι. Μητρόπολη Γερμανίας, αφού προηγουμένως ο Σύλλογος που κατά νόμο τη διοικούσε, καταχρώμενος τα δικαιώματα που του έδινε ο νόμος, την είχε υπαγάγει (από το 1976) στον παλαισημερολογητισμό. Ο όγκος της βιβλιογραφίας και των δικαστικών εγγράφων, τα οποία προσωπικά έπρεπε να επεξεργαστεί ο π. Απόστολος μέχρι να παραδοθεί η Εκκλησία κανονικά στην Ι. Μητρόπολη το 1999, είναι τέτοιος που έκανε τον πρώην Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού στη Βαυαρία Hans Zehetmair να πει ότι θα πρέπει στον π. Απόστολο να δοθεί ο τίτλος του επίτιμου διδάκτορα όχι στη θεολογία αλλά στη Νομική, για το τεράστιο δικαστικό αγώνα (ο οποίος τελειωτικά έληξε το 2007, μετά την τελευταία απόφαση του αρμόδιου Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου).

2. Salvatorkirche, ανάγνωσμα δεύτερο: Η τρίτη αρχαιότερη Εκκλησία του Μονάχου (χτισμένη το 1493) είχε ανάγκη επείγουσας ανακαίνισης, αφού όχι μόνο ο χρόνος αλλά και τα γεγονότα της διαμάχης για τη χρήση της άφησαν πολλές πληγές. Το έργο πολυσύνθετο, αφού δεν πρόκειται για ανακαίνιση ενός σπιτιού, αλλά ενός αρχαίου ναού και μάλιστα με τις προδιαγραφές της Γερμανίας. Περισσότερο από δυόμιση εκατομμύρια θα στοίχιζε συνολικά το εγχείρημα (με τόσα χρήματα θα έκτιζε κάποιος σχεδόν από την αρχή μια καινούργια εκκλησία). 600.000 € έπρεπε να βρει η ίδια η Εκκλησία, τα υπόλοιπα θα έβαζε το κράτος. Που να βρεθούν όμως τόσα χρήματα σε μια ενορία, η οποία (στη βάση και μόνο των εθελούσιων εισφορών) μετά βίας καλύπτει τα λειτουργικά της έξοδα (μαζί και το μισθό του ιερέα); Για την ελληνική παροικία σήμανε συναγεραμός: την εκστρατεία συντόνισε και κατηύθυνε ποιός άλλος, ο π. Απόστολος. Χάρης και στη γενναιόδωρη και θυσιαστική προσφορά του δικηγόρου Σταύρου Κωνσταντινίδη το ποσόν θα βρεθεί, άλλο ένα θαύμα της παρουσίας του Θεού στη μικρή μας κοινότητα, για να μπορεί να χαίρεται σήμερα ως στολίδι την παλιά εκκλησιούλα στο κέντρο του Μονάχου, ιστορική μαρτυρία της μακράς παρουσίας των Ελλήνων στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας.

3. Ι. Ναός αγ. Πάντων: Στον παλιό ομώνυμο Ναό ξεκίνησε ο π. Απόστολος την ιερατική του διακονία στο Μόναχο το 1982: ήταν για το υπόγειο ενός Καθολικού Ναού, το οποίο επρόκειτο κάποτε να αναγερθεί σε κανονικό Ναό. Με τις άοκνες προσπάθειες του π. Αποστόλου ο Ναός αυτός οικοδομήθηκε νέος από την αρχή (αφού κατεδαφίστηκε το παλιό κτίσμα), τώρα ως Ελληνορθόδοξος Ναός, με τον οποίο είναι ενωμένες 5 συνολικά κατοικίες για τους ιερείς του Μονάχου: «εάν μη ο κόκκος του σίτου πεσών εις την γην αποθάνη, αυτός μόνος μένει· εάν δε αποθάνη, πολύν καρπόν φέρει» (Ιωαν 12,24): ένα σπίτι άφησε ο π. Απόστολος στο Ludwigshafen, 5 (τουλάχιστο) κατοικίες έφερε στο Μόναχο. Και μαζί με αυτές και μια αίθουσα πολλαπλών χρήσεων 200 ατόμων, που συνοδεύεται από γραφεία και ολοκληρωμένη κουζίνα (και άλλους βοηθητικούς

χώρους). Θεμέλιος λίθος μπήκε το 1993 και τα εγκαίνιά του έγιναν το 1995. Ήδη στο μεγαλύτερο μέρος του ο Ναός έχει αγιογραφηθεί. Ένα από τα μεγάλα θαύματα της πίστης και του ατέρμονα αγώνα του π. Αποστόλου, όταν μάλιστα αναλογιστεί κάποιος ότι ιδιοκτήτης του συγκροτήματος σήμερα είναι εξολοκλήρου η Ιερά Μητρόπολη Γερμανίας. Στο σημείο αυτό όμως πρέπει παράλληλα να γίνει λόγος για τη θαυμαστή συνεργασία με τον Καθολικό Επίσκοπο του Μονάχου, χωρίς την καθοριστική συμβολή του οποίου το όλο εγχείρημα θα φάνταζε αδύνατο (αφού ιδιοκτήτης του οικοπέδου και του πρώτου κτίσματος ήταν η Καθολική Εκκλησία, η οποία και με δικά της καταρχήν έξοδα ανήγειρε το Ορθόδοξο Ναό, ο οποίος αγοράστηκε στη συνέχεια από την Ελληνορθόδοξη Μητρόπολη). Όσοι ακούν την ιστορία του π. Αποστόλου για πρώτη φορά ίσως εκπλαγούν που ξανασυναντούν τον Καθολικό Επίσκοπο Βέττερ (Wetter), που προαναφέραμε στο Spreyer, τώρα στο Μόναχο. Αυτό εξηγώ αμέσως στη συνέχεια.

4. Σχέσεις με τις άλλες αδελφές Εκκλησίες: οικουμενικός διάλογος. Μέσα στην ίδια χρονιά που ο π. Απόστολος άφηνε το Ludwigshafen για να έρθει στο Μόναχο, με λίγους μήνες διαφορά θα τον ακολουθούσε ο φίλος του επίσκοπος Wetter: κι αυτός θα άφηνε την έδρα του στο Spreyer για να γίνει αρχιεπίσκοπος του Μονάχου, προαγόμενος λίγο αργότερα και σε καρδινάλιο (χωρίς φυσικά στο ελάχιστο τα δύο γεγονότα να συνδέονται μεταξύ τους): «Ω βάθος πλούτου και σοφίας και γνώσεως Θεού» (Ρωμ 11,33), μπορεί μόνο να αναφωνήσει κάποιος. Η αγαστή συνεργασία των δύο ανδρών έδωσε κι άλλους πολλούς καρπούς, εκτός από τα τεράστια έργα με τους δύο Ναούς που προανέφερα, αφού ουσιαστικά διαπερνούσε όλα τα επίπεδα δράσης τους: όχι μόνο τα εκκλησιαστικά, αλλά και τα εκπαιδευτικά, τα κοινωνικά και τα πολιτικά. Αν η ενότητα των Εκκλησιών δεν θέλουμε να μένει άπιαστο όνειρο τότε δεν έχουμε παρά να συνεχίσουμε το δρόμο αυτού του προσωπικού και τόσο αγαπητικού ανοίγματος, όπως το έκανε πράξη ο π. Απόστολος στη σχέση του με τον Καρδινάλιο Wetter. Ανάλογες σχέσεις οικουμενικής επικοινωνίας καλλιέργησε ο π. Απόστολος και με τους επικεφαλής της Ευαγγελικής Εκκλησίας: με τον επί χρόνια Προκαθήμενο της Ευαγγελικής Εκκλησίας στη Βαυαρία, Johannes Friedrich, ο οποίος ήταν παρών και στο γάμο της πρώτης κόρης του π. Αποστόλου στο Μούρσει, συνδέθηκε με προσωπική φιλία, όπως το ίδιο συνέβη και με τους διαδόχους των δύο μνημονευθέντων: με τον τωρινό Επίσκοπο της Ευαγγελικής Εκκλησίας στη Βαυαρία και Πρόεδρο της Ευαγγελικής Εκκλησίας σε όλη τη Γερμανία Bedford-Strohmeier και με τον Καθολικό αρχιεπίσκοπο Μονάχου Kardinal Marx, ο οποίος είναι και ο προκαθήμενος της Συνόδου των Καθολικών Επισκόπων στη Γερμανία. Το Μόναχο, λοιπόν, μπορεί και παίζει ένα σημαντικότατο ρόλο στην προώθηση της ενότητας των Εκκλησιών, όπως αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι για πρώτη φορά διοικητικός διευθυντής της «Κοινότητας Εργασίας» όλων των χριστιανικών Εκκλησιών στη Βαυαρία εξελέγη την περασμένη άνοιξη ο Έλληνας θεολόγος Γεώργιος Βλαντής, συνεργάτης και της Ακαδημίας στο Βόλο. Το δίχως άλλο χωρίς την καταλυτική παρουσία στο επίπεδο των εκκλησιαστικών σχέσεων του π. Αποστόλου όλα αυτά θα ήταν αδύνατο να συμβούν. Το έργο της ενότητας των Εκκλησιών αποτέλεσε, λοιπόν, για τον π. Απόστολο από τους πρωταρχικότερους στόχους του σε όλες του τις δράσεις, και είναι αναρίθμητες οι οικουμενικές συναντήσεις στο Μόναχο και στη Βαυαρία, στις οποίες πιστοί όχι μόνο των δύο Εκκλησιών που μνημονεύσαμε αλλά και των άλλων μικρότερων ομολογιών έρχονται κοντά, ανταλλάσσουν και γνωρίζονται και βιώνουν έτσι κιόλας σε ένα μεγάλο μέρος το έργο αυτό που συνιστά την καρδιά του εκκλησιαστικού γίγνεσθαι: «ίνα πάντες εν ώσιν» (Ιωαν 17,21).

5. Ορθόδοξη Θεολογική Σχολή: Στο Μόναχο δημιουργήθηκε το 1984 για πρώτη φορά μια έδρα Ορθόδοξης θεολογίας, η οποία αναπτύχθηκε από το 1994 σε ένα Πανεπιστημιακό Τμήμα το οποίο παρέχει ολοκληρωμένες σπουδές Ορθόδοξης Θεολογίας (με την απόκτηση πτυχίου), το πρώτο που λειτουργεί σε κρατικό πανεπιστήμιο στη Δυτική Ευρώπη. Και εδώ η παρουσία και δράση του π. Αποστόλου υπήρξε αποφασιστικής σημασίας: η έγκριση της λειτουργίας της πρώτης έδρας Ορθ. Θεολογίας (με καθηγητή τον κ. Θ. Νικολάου) έγινε με την παραχώρηση μας έδρας της Καθολικής Σχολής, γεγονός το οποίο προετοιμάστηκε και προωθήθηκε κατάλληλα μέσα από τη σχέση του π. Αποστόλου με τον Καρδινάλιο Βέττερ, και στη συνέχεια με τον Επίσκοπο της Ευαγγελικής Εκκλησίας, αφού για τη δημιουργία του Τμήματος έδωσε και η Ευαγγελική Θεολογική Σχολή έδωσε και αυτή μια δική της έδρα. Οι άριστες σχέσεις δε που διατηρεί ο π. Απόστολος σε υψηλότατο επίπεδο με τις πανεπιστημιακές αρχές βοήθησαν και βοηθούν τη λειτουργία του Τμήματος, το οποίο μπορεί να αποτελέσει ένα βήμα ένα περαιτέρω βήμα επικοινωνίας και προώθησης του οικουμενικού διαλόγου, ενώ συνάμα είναι και μια θαυμάσια ευκαιρία για να γίνει γνωστή η Ορθόδοξη Παράδοση στον ευρύτερο ακαδημαϊκό χώρο.

6. Πολιτιστική παρουσία

Ο πολυποίκιλος διάλογος της Ορθοδοξίας, αλλά και του Ελληνισμού με την Γερμανική Κοινωνία προάγεται όμως και από πολλές άλλες πολύ αξιόλογες εκδηλώσεις που διοργανώνονται από το Πνευματικό Κέντρο των αγίων Πάντων ή από την Ελληνική Ακαδημία, ένα Ίδρυμα για την

καλλιέργεια σχέσεων σε υψηλότατο επιστημονικό, πολιτιστικό και πολιτικό επίπεδο, η δημιουργία του οποίου φέρνει τη σφραδίγα του π. Αποστόλου. Εδώ θα μπορούσαν να αναφερθούν και οι πολλές εκδηλώσεις συλλόγων και φορέων της Ελληνορθόδοξης παροικίας στις οποίες ο π. Απόστολος ήταν πάντα αρωγός και πολλές φορές εμπνευστής. Εκτός όμως από τις εκδηλώσεις οι οποίες διοργανώνονται με δική του άμεση ή έμμεση ευθύνη, ο π. Απόστολος θα δώσει το παρών σχεδόν σε όλες τις αξιόλογες εκδηλώσεις λόγου (πολιτιστικού, ή πολιτικού χαρακτήρα), εκπροσωπεί την Ορθόδοξη Εκκλησία, γεγονός το οποίο θα του επιτρέψει να δημιουργήσει μια γέφυρα αγαστής επικοινωνίας με ό,τι κινεί την ζωή του Μονάχου σχεδόν σε όλα τα επίπεδα. Και η γέφυρα αυτή αγκαλιάζει όχι μόνο τη γερμανική κοινωνία, αλλά και άλλες μικρότερες κοινότητες, όπως και ιδιαίτερα την ισραηλιτική και την τουρκική, με τις οποίες οι δεσμοί φιλίας και συνεργασίας που θα αναπτύξει ο π. Απόστολος ανοίγουν νέους δρόμους κατανόησης και επικοινωνίας. Θαυμαστή και πρωτοπόρα πράγματι η παρουσία ενός Έλληνορθόδοξου ιερέα, με το καλυμαύχι να στολίζει όλες σχεδόν τις φωτογραφίες των μεγάλων εκδηλώσεων στην πρωτεύουσα της Βαυαρίας.

6. Δημόσια παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στην κοινωνία.

Η παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας δεν μπορούσε όμως να μείνει κλεισμένη στο χώρο των Ναών ή των πανεπιστημιακών και άλλων αιθουσών. Έπρεπε να γίνει ευρύτερα γνωστή στον κοινωνικό χώρο: κι εδώ οι ιδέες του π. Αποστόλου δεν γνωρίζουν όρια. Θα ξεκινήσει πρωτοπόρες δράσεις, ώστε η Ορθόδοξη παρουσία να αφήσει κάποια συγκεκριμένα ίχνη στην πόλη του Μονάχου: ενδεικτικά αναφέρομαι στις τρεις γνωστότερες των εκδηλώσεων που εισήγαγε και με επιτυχία συνεχίζονται μέχρι σήμερα, συγκεντρώνοντας αρκετές εκατοντάδες (μέχρι και χιλιάδες) κόσμο:

6α. Αγιασμός υδάτων στον ποταμό Ισαρ: παρουσία των εκκλησιαστικών και πολιτικών αρχών της πόλης ξεκινά η νέα χρονιά για την πόλη του Μονάχου, στις 6 Ιανουαρίου, με τον αγιασμό πάνω σε μια από τις παλιές γέφυρες της πόλης. Η χάρη του αγ. Πνεύματος δεν γνωρίζει σύνορα και αγκαλιάζει όλους τους ανθρώπους και τη φύση.

6β. Επιτάφιος Μ. Παρασκευή: ο επιτάφιος της Σαλβάτορ είναι ιδιαίτερα επιβλητικός, αφού θα διασχύσει τον πεζόδρομο στην παλιά πόλη, και φθάνοντας στο Δημαρχείο θα επιτρέψει να ακουστούν τα εγκώμια σε όλη την ιστορική πλατεία στο κέντρο της πόλης, την Marienplatz. Φυσικά δεν μπορούν να λείψουν οι αρχές της πόλης, οι οποίες θα δώσουν τις ανάλογες ευχές στους ορθόδοξους συμπολίτες.

6γ. Γιορτή Ελληνοβαυαρικής φιλίας: κάθε καλοκαίρι, κάπου στα μέσα Ιουνίου, η ιστορική πλατεία του Ωδείου (Odeonsplatz), γεμίζει με τα ηχοχρώματα μιας ξεχωριστής γιορτής: τα χορευτικά έχουν την τιμητική τους, και κάτω από τους ήχους του κλαρίνου και του μπουζουκιού, και τις οσμές από σουβλάκι και μπύρα και ρετσίνα, Έλληνες και Βαυαροί συμπολίτες στο Μόναχο έχουν την ευκαιρία να ανταμώσουν και να γιορτάσουν μαζί σε μια γιορτή φιλίας και αλληλογνωριμίας. Σε καιρούς όπου η επικοινωνία γίνεται δύσκολη εξαιτίας της επικράτησης ακραίων λαϊκίστικων συνθημάτων εκδηλώσεις ανοικτού τύπου, σαν κι αυτές έχουν να επιτελέσουν ένα πολλαπλό ρόλο, ώστε να μη διαρραγεί η αρμονική συμβίωση συμπολιτών που έχουν τόσο διαφορετική καταγωγή σε μια χώρα, η οποία ακόμη αναζητεί την μεταναστευτική πολιτική που θέλει να εφαρμόσει.

8. Πολιτική παρουσία

Όλες οι προηγούμενες αναφορές μας έχουν έμμεση ή και άμεση σχέση με την πολιτική. Ο Ορθόδοξη Εκκλησία στο πρόσωπο του π. Αποστόλου διάλεξε να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή δράσης στην κοινή ζωή των πολιτών. Δεν μπορεί και δεν πρέπει να περιοριστεί στην γραμμή που εκφράζουν τα κόμματα, αλλά οφείλει διαλεγόμενη με όλους να προωθεί εκείνες τις λύσεις που αποβαίνουν προς όφελος και των δικών της πιστών, λύσεις που σέβονται και την ιδιοπροσωπεία της ολιγάριθμης μεν αλλά με μεγάλο ιστορικό βάθος ελληνορθόδοξης παρουσίας στο Μόναχο (και στη Γερμανία γενικά). Ο π. Απόστολος μέσα από την πολύ καλή συνεργασία με τις πολιτικές αρχές του τόπου θα συμβάλλει τα μέγιστα, ώστε οι συμπατριώτες του να μπορούν να γίνονται αποδεκτοί ως ισότιμοι πολίτες, εντασσόμενοι οργανικά στη ζωή του τόπου, χωρίς να χάνουν τη δική τους ταυτότητα. Δεν είναι όμως μόνο οι Έλληνες στη Γερμανία αποδέκτες των ευεργετικών αυτών δράσεων. Στον καιρό της κρίσης που περνά η Ελλάδα, κατάφερε (με συντονισμένες ενέργειες και άλλων φορέων και προσώπων) να βοηθήσει με σημαντικά ποσά το φιλανθρωπικό έργο της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, γεγονός για το οποίο τιμήθηκε δεόντως από τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμο.

Αυτές του οι δράσεις έχουν ήδη σε υψηλότατο βαθμό αναγνωρισθεί και επαινεθεί δημόσια από τους πολιτικούς άρχοντες της πόλης του Μονάχου, του κρατιδίου της Βαυαρίας και του κράτους της Γερμανίας γενικότερα, αφού αρκετές φορές εκπροσώπησε σε παγγερμανικό επίπεδο την Ελληνορθόδοξη κοινότητα (όπως στις συναντήσεις με την Καγκελάριο Μέρκελ). Θα κλείσω την

ενότητα αυτή απαριθμώντας από τις πολλές διακρίσεις μόνο τις δύο που του επέδωσαν δύο διαδοχικοί πρωθυπουργοί στο κρατίδιο της Βαυαρίας (η προβολή των διακρίσεων θα γίνει με διαφάνειες). Αντί άλλου σχολίου για την πληθωρική παρουσία του π. Αποστόλου στα δημόσια πράγματα στη Βαυαρία θα κλείσω με τα λόγια του νυν πρωθυπουργού της Βαυαρίας κ. Seehofer: «μετά τη γυναίκα μου», έλεγε ο πρωθυπουργός σε μια δημόσια εκδήλωση στους αγ. Πάντες παρουσία τουλάχιστο του μισού υπουργικού του συμβουλίου, «το πρόσωπο του π. Αποστόλου είναι αυτό που βλέπω περισσότερο».

Δ. Επίλογος: η γέννηση μιας νέας κοινότητας (κοινωνίας)

Στους τρεις αγγέλους στη γνωστή εικόνα που έχει παραδοθεί ως Φιλοξενία του Αβραάμ παραπέμπει άμεσα ο στίχος από την ΚΔ (Εβρ 13,2) με τον οποίο και ξεκίνησα το ταξίδι γνωριμίας με τον π. Απόστολο: *Της φιλοξενίας μη επιλανθάνεσθε, διά ταύτης γαρ έλαθον τινες ξενίσαντες αγγέλους.* Ο απ. Παύλος μας καλεί να μην παραμελούμε την φιλοξενία, αφού μέσα από αυτήν κάποιιοι, χωρίς να το ξέρουν, φιλοξένησαν αγγέλους. Όπως είναι γνωστό από το βιβλίο της Γένεσης ο Αβραάμ παρ.αθέτει πλούσιο τραπέζι για να περιποιηθεί τους άγνωστους σε αυτόν ξένους, (από κει έμεινε και η έκφραση αβραμαϊά φιλοξενία), που τον επισκέπτονται και οι οποίοι του αναγγέλλουν τη γέννηση του υιού του Ισαάκ, ώστε να αρχίσει να κυλά η ιστορία του ισραηλιτικού λαού.

Την επίσκεψη των τριών αγγέλων η παράδοσή μας την έχει απεικονίσει ως σύμβολο της αγίας Τριάδος: η αλληλοπεριχώρηση των τριών Προσώπων της αγ. Τριάδος γίνεται πηγή ζωής για τα κτιστά: η αγάπη της ενδοτριαδικής ζωής εκχέεται, ώστε πολλοί να γίνουν μέτοχοί της («έδει χεθήναι το αγαθόν», θα μας πει ο άγ. Μάξιμος, ώστε πολλά να είναι τα «ευεργετούμενα»)

Η εικόνα αυτή της φιλοξενίας, της οποίας ζηλωτής, όπως προείπαμε υπήρξε το ζεύγος Μαλαμούση, δεν είναι μια εκδήλωση αβροφροσύνης ή φιλοτιμίας: είναι κι αυτά αλλά συνάμα και κάτι πολύ περισσότερο. Φιλοξενία σημαίνει ανοικτότητα με αγάπη, να δίνεις-ανοίγεις χώρο ώστε όχι μόνο να μπορείς να αποδεχθείς τον άλλον, τον ξένο, αλλά να τον κάνεις μέρος του δικού σου σπιτικού, τελικά του εαυτού σου. Είναι μια υπέρβαση του εγώ για να πολιτεύεται το «εμείς» της κοινωνίας, κι είναι αυτή η υπέρβαση που αναδεικνύει την αλήθεια την ξεχωριστή κάθε προσώπου: η αλήθεια δεν είναι δημιουργία ενός απρόσωπου αφηρημένου εμείς, αλλά έργο «κοινωνίας του λόγου» (πρβλ. Ηράκλειτος), ναι και του λόγου συγκεκριμένων προσώπων, τα οποία μμούνται το δημιουργικό έργο του Θεού για να επιτελέσουν πράξη σπουδαία και τελεία.

Ήδη στην πρώτη δεκαεταία της δράσης του στο Ludwigshafen είχε βάλει ως άξονα πλευσης αυτή τη μεγάλη αρετή: να ξέρει να ανοίγεται χωρίς προκαταλήψεις και να δίνεται χωρίς όρια. Έτσι πολιτεύτηκε και στη δεύτερη περίοδο δράσης του στο Μόναχο, τελειοποιώντας το τάλαντο και κάνοντάς το κινητήριο μοχλό που δίνει δύναμη σε όλες τις επιμέρους δράσεις. Και αυτό το έργο πάλι δεν ήταν αποτέλεσμα μόνο ενός μεμονωμένου προσώπου, μολονότι ξεκινά από την αγάπη πάντα του ενός του καθενός ξεχωριστά, που διαχέεται όμως αμέσως σε έκφραση κοινωνίας: η δημιουργική φαντασία του ανδρός συνάντησε την πλατειά καρδιά της αρχοντάρισσας πρεσβυτέρας, της Αθανασίας και επεκτάθηκε συμπεριλαμβάνοντας στη συνέχεια και τα παιδιά τους, ώστε η ευλογημένη οικία της οικογένειας Μαλαμούση να γίνεται η κυψέλη όπου θα ρέει μέλι και γάλα, για να αναπαύονται με εμπιστοσύνη πολλοί. Ο π. Απόστολος δεν είναι ο άνθρωπος της μικροσκοπικής εργαστηριακής έρευνας και της αναλυτικής σκέψης, αλλά και ούτε ο άνθρωπος των μεγάλων ρητορικών λόγων για να συνεπάρεται τα πλήθη (όλα αυτά σίγουρα μπορούν να έχουν τη θέση τους): είναι όμως αυτός που δημιουργεί το περιβάλλον εκείνης της εμπιστοσύνης για να ανθίσουν αυτά και άλλα τόσα πολλά χαρίσματα, για να μπορεί η «ζωή να πολιτεύεται». Το τεράστιο δίκτυο επικοινωνίας που έστησε ο π. Απόστολος με την αμέριστη συμπαράσταση και σύμπλευση της πρεσβυτέρας του, μπόρεσε να πολλαπλασιάσει τον καρπό: σε μια εποχή όπου οι κοινωνίες μας κλείνονται ερμητικά και φοβικά απέναντι στον ξένο, σε κάθε τι ξένο, το παράδειγμα του π. Αποστόλου μας θυμίζει ότι υπάρχει κι άλλος είναι ο δρόμος: ο δρόμος της ειλικρινούς, ανιδιοτελούς αγάπης που ξέρει να χτίζει κοινωνία σχέσεων γιατί ξέρει να δίνεται απλώχερα και δημιουργεί χώρο (απλοχωριά) για να ανταμώνουν δημιουργικά πολλοί.

Το αρχονταρίκι, Σεβασμώτατε, που με τόση επιτυχία παρουσιάζατε στην τηλεόραση και με τόση μαεστρία στήσατε στη μητρόπολή σας, ώστε να γίνεται κι αυτό ένα δίκτυο επι-κοινωνίας πολλών, δικαίως τιμά σήμερα ένα από τα καλύτερα εξαγώγιμα «προϊόντα» του πανέμορφου αυτού τόπου της Μαγνησίας: στο πρόσωπο του π. Αποστόλου και της οικογενείας του αποκτά η εικόνα του Τριαδικού μας Θεού ένα πιστό αντίγραφο της που ξέρει να διαλαλεί το μεγαλείο της θείας αγάπης. Τι παραπάνω θέλουμε στον κόσμο αυτό;

Εις πολλά έτη π. Απόστολε, να συνεχίζεις όσα χρόνια σου επιτρέπει ο Θεός, να εικονίζεις τον τριαδικό τρόπο αλληλοπεριχώρησης των ανθρώπων στη δική Του απέραντη και ατέλειωτη αγάπη.